

MERIMIESROMANTIIKAN PURKU

"To my Cathy with love your's Jorma"

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Viestinnän koulutusohjelma
Valokuva
Opinnäytetyö
Kevät 2009
Paula Lehto

Lahden ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma

PAULA, LEHTO:

Merimiesromantiikan purku
”To my Cathy with love your’s Jorma”

Valokuvan opinnäytetyö, 19 sivua, 0 liitesivua

Kevät 2009

TIIVISTELMÄ

Kirjallisen opinnäytetyön ohjaaja: Mika Karhu

Opinnäytetyöni aiheena on merimiesromantiikan purku. Aloitan hetkestä jolloin merimiesromantiikka valtasi mieleni. Käyn läpi keskeisiä teemoja, jotka ovat vaikuttaneet ihmisten taipumukseen romantisoida merenkulkua.

Kirjallinen auttaa ymmärtämään teoksen ”*To my Cathy with love your’s Jorma*” sisältöä –merimiehisyttä ja siihen mahdollisesti liittyvää romantiikkaa

Avainsanat: kuolema, laiva, lähtö, merenkulkija, merimaalaus, merimies, merimieskulttuuri, myytti, nostalgia, romantiikka, satama, satamakulttuuri, tatuoinnit, vapaus

Lahti University of Applied Sciences
Visual communication

PAULA, LEHTO:

Merimiesromantiikan purku
"To my Cathy with love your's Jorma"

Bachelor's Thesis in photography

19 pages 0 appendices

Spring 2009

ABSTRACT

Teacher: Mika Karhu

In this text, I will attempt to show what is behind seamans romanticism. I will be with the point when I first began to contemplate romanticism and will continue with the themes concerning why people think about shipping in a romantic way.

This text will help you understand my work "*To my Cathy, with love, Your's Jorma*".

Key words: death, freedom, harbour, myth, nostalgia, romanticism, sailor, seaman, ship, tattoo

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	MERIMIESROMANTIIKAN PURKU: ENSIMMÄINEN YRITYS	3
2.1	Merimiesromanttisen ajattelun alku	3
2.2	Kaikki mitä merenkulkija voi nähdä tai ainakin melkein kaikki	4
3	MERIMIESROMANTIIKAN PURKU: TOINEN YRITYS	5
3.1	Myytit	5
3.2	Romantiikka	6
3.3	Romantiikan merimaalaus	7
4	MERIMIESROMANTIIKAN PURKU: KOLMAS YRITYS	9
4.1	Läheinen	9
4.2	Vapaus	10
4.3	Satama	11
4.4	Merimies	12
4.5	Kuolema merellä	15
4.6	Nainen ja merenkulku	16
4.7	Laiva	18
5	MERIMIESROMANTIIKAN PURKU: NELJÄS YRITYS	18

LÄHTEET

1 JOHDANTO

Ensimmäinen nostalgia aalto merenkulkua kohtaan syntyi, kun ylväät ja koristeelliset purjelaivat katosivat satamista 1900-luvun alussa. Toinen, ei niin suurta nostalgista huokailua herättänyt muutos, oli konttien tuleminen 80-luvun alkupuolella.

Taisto, Kankaan kaunis Katriina ja Pastori ovat merimiehiä, joiden merimuistoista olen koonnut opinnäytetyöni. He ovat työskennelleet merellä suurimmaksi osaksi ennen 80-lukua eli aikana, jolloin ei vielä kontteja ollut. Kontit tekivät satamista lastustehokkaita ja siitä seurasi lyhyempi satamassa oloaika. Globalisaation ja yleisen kehityksen myötä suuret satamat ovat alkaneet muistuttaa toisiaan. Merimiehillä ei ole enää aikaa oleskella satamissa ja sen myötä on koko satamakulttuuri kadonnut. Merimieskapakat ja laivatytöt elävät enää vain muistoissa.

Ennen kontteja satamat olivat persoonallisia. Afrikassa kannettiin pesuvadeilla malmia laivan ruumaan ja etelä-Amerikan rommirannikoilla oli aikaa nautiskella. Nuorelle merenkulkijalle nämä ovat olleet mieleenpainuvia hetkiä.

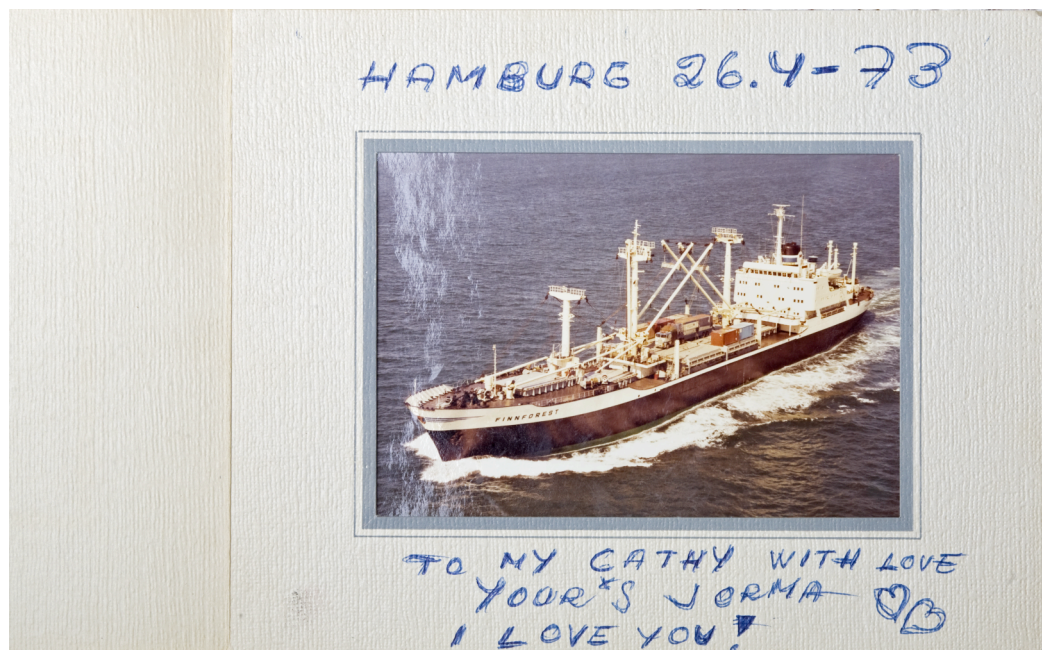
Olen työskennellyt matkustajalaivalla ja siten kuullut myös jonkin verran nykyisten merimiesten laivatarinoita. Heillä kaikilla, iästä huolimatta, on jokin nostalginen käsitys oman uransa alkua ajoilta. Puhutaan, että silloin kaikki oli paremmin ja elämä vapaata, kun merimiehet vielä olivat erimiehiä, eivätkä sääntöjen kahlitsemia työläisiä. Luulen, että nostalginen asenne on osa merenkulkijan identiteettiä. Merimiehisuus on siis jatkuvassa katoamisen tilassa.

Opinnäytetyöni ”*To my Cathy with love your's Jorma*” rakentuu neljästä vihosta ja niitä ympäröivästä kotelosta. Kotelon kannessa esittelen vihoissa esiintyvät henkilöt ja asiat. Vihkoja voi lukea kronologisessa järjestyksessä Taiston nuoruudesta alkaen, Kankaan kauniin Katriinan ja Pastorin kautta päätyen vanhaan mereen. Vihkoja voi lukea myös vapaavalintaisessa järjestyksessä.

Jokaisella merimiehellä on oma roolinsa. Taisto kertoo merille lähdöstä, nuoruudesta ja matkamuistoista. Kankaan kaunis Katriina on täyttänyt albuminsa kastajaisrituaali-

kuvilla. Kastajaiset pidetään kun merimies ylittää päiväntasaajan ensimmäistä kertaa. Pastori kertoo laivatytöistä ja laivasta karkaamisesta. Meren omatekoiset muotokuvat ovat piirtyneet maalle nostettujen laivojen kylkiin. Muotokuvat toimivat tarinoiden näyttämönä.

Työn nimi ”*To my Cathy with love your's Jorma*” on peräisin Jorman lähettämästä kortista Kankaan kauniille Katriinalle eli Katille. Englanniksi kirjoitettu kortti kertoo, että maailmalla on tullut opittua kieliä ja jonkinlaisesta maailmankansalaisen asenteesta. Kortista piirtyy esiin 70-luvun merimies.

Tuleva teksti pohjustaa ja luo tunnelmaa opinnäytetyö kokonaisuuden ”*To my Cathy with love your's Jorma*” lukemiseen. Se auttaa ymmärtämään vihkojen sisältöä –merimiehisyttä ja siihen mahdollisesti liittyvää romantiikkaa.

Teksti alkaa hetkestä, jolloin sain taipumuksen merimiesromanttiseen ajatteluun ja jatkuu yrityksenä päästä siitä eroon.

” Nostalgia on kitsiä, rihkamakulttuuria. Nostalgiaa siedetään tilanteessa, jossa valta- tai osakulttuuria koskettaa yhteinen hätä, että jotain on jo peruuttamattomasti menetetty. Silloin nostalgian makeinkin kuvasto tuntuu oikeutetulta.”¹

MERIMIESROMANTTISEN AJATTELUN PURKU: ENSIMMÄINEN YRITYS

1.1 Merimiesromanttsen ajattelun alku

Kasvojen yläpuolelta kasvavat vaaleat takkuiset aallot. Aaltojen päällä on hopeinen, köynnöksin ja kukkasin koristeltu ovaalinmuotoinen vedin. Kun neliskulmaiseen pimeyteen osuu valoa, on taas mahdollista löytää.

Golanin kukkuloilta tuotujen, pienten hajuvesipullojen muodostaman tuoksuverhon takana, vibreiden marmoripintaisten kynttilöiden, kovettuneiden kynsilakkapullojen, pienen savisen norsun oikealla puolella, herneen väristen helmien vieressä, biomattoman ametisti kimpaleen takana, litistyneen taivaansinisen muovipapiljotin, pienen posliinisen nukempään, jolla on hyvin punatut huulet alla, mustavalkoisten muuraimen muotoisten korvakorujen päällä on kultainen, koristeltu ja nimetty rengas...rannerengas. –Minulle, mutta ei hänelle, kuolleelle kapteenille. Siinä kaikki mitä tiesin merestä.

Myöhemmin, tämän suuren mykän sormuksen innoittamana hankin tietooni asioita, joita merenkulkija saattaa maailmalla nähdä.

¹ Jokinen 2003, 18

2.2 Kaikki mitä merenkulkija voi nähdä tai ainakin melkein kaikki

Auringon nousu, lentokala, hirviömäinen mustekala, sumu, haave, sade, myrsky, auringon paiste, Sailor's grave, laivatyttö, auringon viimeinen säde, naurava poika, maata näkyvissä, kaunis ja viileä käytöksinen jäävuori, tippuri, 25m/s, lumimyrsky, luumusukka, lentävä hollantilainen, yksinäisyys, albatrossi, taivas, pyöriäinen, merenneito, jättiläismäinen valas, raitapaitainen poika, presidentti Kekkonen palmussa, rituaali, ilotalo, kapakka, ankkuri, simpanssi, tappeleva poika, salonki-ville, tonokki, merikarhu, pin-up piirros, meren jumala Neptunus, Mustasurma, Bonis, venttiili, pelko, Kap Verde, maa, ilma, vesi, kaunis poika, dongarit, lehmänsilta, grillijublat, satamapummi, rebellisyys, pabanilman lintu, rommirannikko, Hamina, kaija, turkki, rakkaus, kasvat, laava, viha, papukaija, maaelämä, punainen pilvi, toveruus, seikkailu, Rotterdam, joutsenlisko, valo horisontissa, karikko, punkka, taksi, jotain outoa, jäämyrsky, valokuva, lapsuus, laiva, Rio, karnevaalit, kuolema, keltapaitainen nainen, ajan kultaamat muistot, sumulapio, messin pöytä, undulaatti, savuava tubkakuppi, harmaa, laitos, vankila, vapaus, veljeys, merirosvo, koti-ikävä, kirje, merimiesparta, Panaman kanava, 25 de Mayo, saksalainen merimies, maakuume, merimiessäkki, merenneito, vetehinen.

Seuraavaksi halusin tietää mitä merimiehet ovat kokeneet listaamieni asioiden parissa. Kuultuani merimiesten tarinat merille lähdöstä, vapaudesta, kaipuusta ja merimiehissyydestä halusin selvittää asioita myös vanhasta merimiesromanttisesta ajattelusta käsin, joka on minun merimieskuvaani niin voimakkaasti vaikuttanut. Merimiesromantiikka on mahdollisesti muokannut myös haastattelimieni merimiesten muistoja. Romantiikan juuret ovat vanhoissa uskomuksissa ja ne ovat eläneet merimiesten keskuudessa pitkään, osittain vieläkin. Esimerkkinä mainitsen tupakan sytyttämisen kynttilästä. Se tietää merimiehen kuolemaa

3 MERIMIESROMANTTISEN AJATTELUN PURKU: TOINEN YRITYS

3.1 Myytit

Myytit käsittelevät tuntematonta, sellaista johon meillä ei ole sanoja. Merenkulkijat ovat kehittäneet paljon myyttejä erilaisten merihirviöiden ympärille. Se on ollut hyvin luonnollista aikana, jolloin meren asukeista oli vain hyvin vähän tietoa. Karilleajot ja muut merionnettomuudet olivat ennen tutkia nykyistä tavallisempia. Onnettomuuksia piti pyrkiä ennakoimaan. Ennakointiin liittyi uskomuksia, kuten Lentävä hollantilainen. Se on haaksirikkoutunut purjelaiva, joka ilmestyy varoituksena haaksirikkoutuville aluksille. Merenjumatat, aavelaivat ja merihirviöt ovat olleet merenkulkijoiden arkipäivää.

Taikausko, enteet ja uskomukset liittyivät pisimpään ammatteihin, joissa luonnonvoimilla on suuri merkitys. Ne ovat auttaneet kuolemanpelkoon, yksinäisyyteen.

Luonnonilmiöiden selittämisen lisäksi myytit ovat pysyneet elinvoimaisina merenkulkijoiden keskuudessa tarinankerronnan ansiosta. Ennen viihde-elektroniikkaa hyviä tarinankertoja arvostettiin ja tarinat levisivät nopeasti laivan pienessä työyhteisössä.

Myyttejä on kehitelty helpottamaan ihmisten selviämistä toisensa ja maailman kanssa. Mytologia on psykologian varhainen muoto. Tarinat jumalista ja sankareista, jotka taistelivat hirviöitä vastaan paljastivat psyyken salaperäisiä toimintatapoja. Siten tarinat auttoivat ihmisiä selviytymään omista kriiseistään. Myyttinen ajattelu on auttanut ihmistä käsittelemään tuhoutumisen ja olemattomuuden mahdollisuutta ja osittain hyväksymäänkin sen.²

Varhaisimmat myytit liittyvät taivaaseen ja taivas liittyy horisontissa mereen. Ääretön ja etäinen taivas antoi ihmisille varhaisimman käsityksen jumaluudesta. Ikuinen ja luoksepääsemätön taivas sai aikaan toiseuden ja tuonpuolisuuden tunteita. Tuijotellessaan kaukaista taivasta, elämänsä hankalina aikoina, ihmiset saattoivat ottaa käyttöönsä pakovälineen – kaipauksen.³

² Armstrong 2005, 115

³ Armstrong 2005, 21

”Taivas ja siihen kiinteässä yhteydessä oleva meri olivat hankalia ja torjuvia, toisaalta puoleensa vetäviä myrskyineen, salamoineen, auringonlaskuineen, tähdenlentoineen ja sateenkaarineen. Siksi useimmat jumalista asuvat taivaassa tai meressä.”⁴

Taivas ja meri eli ilma ja vesi ympäröivät merenkulkijoita. Ilma ja vesi ovat myös klassisia elementtejä, tulen ja maan lisäksi. Buddhismi määrittelee veden ja ilman: Vesi sitoo yhteen ja virtaa. Yhdistämällä se luo mahdollisuuden virtaamiselle, suhteiden luomiselle ja joustolle, lähentymiselle ja loitonemiselle. Ilma on liikettä. Kaikki aine on liikkeessä. Elämä on jatkuva virta ja jokaisella tilanteella on oma dynamiikkansa. Maa, joka on usein merenkulkijan kaipuun kohde on perustila, perusta. Sen ominaisuuksia ovat vakaus, kiinteys, vastustus, raskaus ja hitaus.⁵

3.2 Romantiikka

Saksalainen romantiikka oli alussa protestiliike. Se ymmärrettiin nuorisoliikkeeksi, uuden rakentajaksi, yritykseksi hahmottaa henkinen elämä kokonaan uudella tavalla. Romantiikan on tulkittu edustavan valistuksen vastarintaliikettä – irrationalismi vastaan rationalismi.⁶

Romantiikka hivelee uhmakkuutta, aistillisuutta ja riippumattomuutta. Se on lumoava, mieltä kiihottava ja haaveellinen. Romantiikka on kiinnostunut henkimaailmasta, unikuvista, ihmisen pimeistä puolista, uskomuksista, sankaruudesta ja legendoista. On ehkä romantiikan ansiota, että mereen liittyvät uskomukset ovat vielä tiedossamme ja osa on vielä käytössäkin. Legendat syntyvät asioista, joista on vain vähän tietoa.

Romantikoilla on tapana katsoa menneeseen ”hyvään” aikaan ja kaukaisiin maihin. Haastatteleman merimiehet ja minä katsoimme myös menneeseen. Aikaan, jolloin ei ollut vielä kontteja, mitkä lisäsivät lastausnopeutta ja samalla vähensivät merimiesten vapaa-aikaa satamissa. Konttien myötä satamien merimieskulttuuri katosi.

⁴ Armstrong 2005, 21

⁵ Livejournal 2006

⁶ Tampereen taidemuseo, Klesmann 1991, 16

Ennen kontteja nostalgia kohdistui purjelaivoihin. Nostalgian sananmukainen merkitys on koti-ikävä.

Romantiikan vetovoima johtuu ajatusyhteydestä kaipuuseen. Tämä määrittelemätön vetovoima asettuu vastakkain arkimaailman kanssa. Realistiset ihmiset, jotka näkevät vain arkimaailman eivät ymmärrä romantikon maailmankuvaa.

Romantiikan ilmaisussa painotettiin subjektiivista tunneilmaisua, alkuperäisyyttä ja yksilöllisyyttä. Juuri tämä yksilöllisyyden arvostaminen on suosinut sankaruutta ja siten ankarissa oloissa selviytyviä merimiehiä. Romantiikka arvostaa tunnetta ja vapaata mielikuvitusta, se etsii aiheensa kaikesta oudosta ja kaukaisesta. Se suosii vastakohtia.

Romantiikalla on oma elämänymmärryksensä. Se ei muodosta täysin yhtenäistä, loogista ajatusjärjestelmää. Romantiikan ajattelussa ihminen on osa luontoa, osa suurempaa kokonaisuutta. Romantiikka elää vahvimmin maisemassa, jossa ruumiillisuus menettää merkityksensä ja jossa ajan ja tilan rajat ylitetään.⁷ Tämä liittyy erityisesti myrskyävän meren arvaamattomuuteen ja ihmisen pienuuteen luonnonvoimien rinnalla. Myrskyävä meri on epärationaalinen.

3.3 Romantiikan merimaalaus

Merimaalaukset ovat vaikuttaneet ihmisten asennoitumiseen merta ja merenkulkua kohtaan. Maalaukset ovat romantiikan aikakaudella ruokkineet ihmisten kaukokai-puuta ja siten osallistuneet merimiesromanttisen ajattelun syntyyn.

Romantiikka suosi ylevinä pidettyjä maisemia. Jylhät alppimaisemat, ryöppyävät kosket, ihmisten katoavaisuutta kuvaavat uskonnolliset maalaukset, nostalginen maalais-maisema ja myrskyävä meri olivat suosittuja aiheita. Aiheiden valitseminen oli osittain maakohtaista.

⁷ Krohn 1958, 77

Romantiikka oli erittäin kiinnostunut sankarillisuudesta, ihmisten katoavaisuudesta, kaipuusta, traagisuudesta, myyteistä, legendoista, pelosta, kauhusta ja luonnonkatastrofeista. Meri oli edellämämainituista syistä suosittu näyttämö romantiikan aikana.

Jos merimaalauksissa ei ole rannalla merta katsovaa ihmistä, maiseman esikatsojaa, niin laiva ulapalla korvaa hänet. Laivassa on outoihin maihin, haaveiden horisonttiin seilaavia ihmisiä, jotka katsovat eteenpäin. Katsoja haluaisi päästä mukaan tälle jännittävälle matkalle.

Ihmiset peilasivat omia subjektiivisia tunnetilojaan mereen ja hakivat uutta voimaa meren ”tunnetiloista.” Meri auttoi ihmistä itsensä ymmärtämisessä. Se antoi myös esteettisiä elämyksiä, ystävänä tai vihollisena.⁸

Polttavan merille kaipuun ydin tiedettiin jo romantiikan aikana:

”Ruumis ilmentää sekä henkisen vapauden perustaa että sen sidonnaisuutta aineelliseen, mistä syystä vapauden voi saavuttaa vain fantasian avulla. Valoton, enimmäkseen ruskea etuala ruumiillistaa olotilaa, ihmisen liikkumatilaa vastaavaa aluetta, kun taustalla sitä vastoin on vapauden valtakunta, joka on vain hengen saavutettavissa. Kaukainen tausta esittää tulevaisuuden maata, sielun vapautusta ruumiista. Ihminen määrittellään kaksoisoletona molempien oloilojen rajalla. Tällöin hänen ainoaksi päämääräkseen asetetaan tulevaisuus. Siinä vallitsee hengen vapaus.”⁹

Romantiikan maalausten ylevä purjelaiva koki usein traagisen kohtalon ylevän myrskyisällä merellä. Jos ylevä myrsky ei laivaa kaatanut, niin tulipalo meritaistelun jälkeen upotti laivan. Suosituin valonlähde traagisiin tilanteisiin oli kuutamo. Kuutamon valoa dramatisoitiin savulla, usvalla ja erilaisilla pilvimuodostelmilla. Luonnon vaikutus pieneneen ihmiseen ja hänen kuolevaisuuteensa oli pääosassa.

⁸ Nikolov 2003, 65

⁹ Tampereen taidemuseo, Eschenburg 1991, 65

4 MERIMIESROMANTTISEN AJATTELUN PURKU: KOLMAS YRITYS

Nyt merimiesromanttisen ajattelun lähtökohdat on esitelty. Seuraavaksi voidaan tutkia niiden vaikutusta merimiehen elämään

4.1 Lähteminen

Verenveto ja sisäinen pakko ovat hyvin romantisoituja syitä merille lähtöön. Mytologian mukaan ihminen saa kutsun seikkailuun henkisen olemuksensa löytämiseksi. Lähtö on haikea, mutta se on tehtävä sisäisestä tai ulkoisesta pakosta.

Seikkailun sankari houkutellessaan lähtöön. Hän ajautuu tai lähtee tiedostaen matkaan etsimään seikkailua. Saapuessaan ensimmäistä kertaa laivaan merimies kohtaa uusia ihmisiä ja uusia tapoja. Laivaelämään ja hierarkioihin sopeutuminen vie oman aikansa. Saattaa olla, että jos tulokasta ylempiä arvoinen kokee tulokkaan omaa paikkaansa uhkaavana hän saattaa ottaa häneltä luulot pois, joskus jopa fyysiselläkin tavalla.

Campbellin mukaan sankarin seikkailu merkitsee aina matkaa tunnetusta tiedostamattomaan. Siten myyttisen sankarin pyrkimyksenä on tietoisuuden laajentaminen eikä pelkkä urheuden osoittaminen. Sankarin matka on myös matka profaanista maa-

ilmasta pyhään maailmaan. Sankari matkaa myyttiseen Alkuun. Siellä hän kokee maailman perusjärjestyksen syntymisen ja tulee tietoiseksi ihmisen, maailman ja kulttuurin esikuvallisesta järjestyksestä.¹⁰

Lähdöt ja erot ovat olennaisia merimiehen elämässä. Ensin lähdetään kotoa, kotikaupungista, kotimaasta ja sitten satamista, laivasta. Maissa tulee polttava tarve päästä merille ja merillä iskee maakuume.

Eroaminen ja lähteminen synnyttävät psyykkisen asenteen, jota kutsutaan kaipuuksi. Samanlainen tuntemus liittyy myös rakkauteen. Rakastuneen tunteisiin erossa olon aikana.

Elämänkaipuuta on tyyntytelty katselemalla horisonttiin ja on kuviteltu, että merimiehet ovat päässeet elämänkaipuustaan seilaamalla. Maakrapu kaipaa horisontin takaista elämäänsä rannalla ja merimies kaipaa maaelämää merillä ja merielämää maalla ollessaan.

4.2 Vapaus

Vapauden myytti on syntynyt rannalle jääneiden kaukokaipuusta. Siitä kun he näkevät laivan perän katoavan horisonttiin, kohti tuntematonta seikkailua. Tuntematon mielletään aina paremmaksi kuin huonoksi koettu nykytila. Se, että seilataan laivalla ei tarkoita vapautta. Kaikkien on pakko tehdä töitä laivalla joka päivä, aamuvarhaisesta iltamyöhään. Siellä kannetaan vastuu itsestä ja toisista.

Toisaalta vapaus voi tarkoittaa irtautumista yhteiskunnasta, politiikasta tai uskonnollisesta vaikutuspiiristä. Vapaus voi olla poissaoloa kotimaasta, perheen, ystävien ja sukulaisten luota. Pastori on kohdannut miehen, joka sanoi perheelle menevänsä saunaan ja viipyi sillä reissulla kuusitoista vuotta. Eräs stuertti ei ollut käynyt kahteentoista vuoteen edes lomilla Suomessa. Hän katseli vaimonsa lähettämiä valokuvia ja oli iloinen, kun lapset kasvoivat.¹¹

¹⁰ Pettersson 1996, 90

¹¹ Pastori 2001, 18

Huono isäsuhde on ajanut monet merille, vapauteen. Joskus laivoille paettiin maissa tehtyjä rikoksia. Hankaluuksien ja omien mielenongelmien pakeneminen merille usein pahensi asioita kuin paransi. Laivalla ollaan niin sosiaalisesti kuin fyysisestikin ahtaissa tiloissa ja tiukan kontrollin alla.

Vapaus on voinut tarkoittaa myös joka syksyistä merille lähtöä ja keväistä paluuta, joka ei jäänyt keneltäkään huomaamatta.¹²

Tilapäisyys liittyy osittain vapauteen. Merenkulkijoiden mietelause: ”Onni on rajallinen luonnonvara, jota on maailmassa vain tietty määrä.” Tilapäisyys on merenkulkijan työssä aina läsnä. Pysyvyys on salainen kaipauksen kohde. Kaivataan vaikkapa pysyvää kotia maaseudulla, jota ei ehkä kuitenkaan haluta saavuttaa.

Luonnonvoimat voivat koska tahansa olla laivaa ja sen miehistöä voimakkaampia. Oman elämän lisäksi ihmissuhteetkin ovat tavallaan tilapäisiä tai ainakin kausittaisia jatkuvista eroista johtuen.

Seikkailu on tilapäistä, jotta se säilyttää luonteensa.

4.3 Satama

Satamissa laivoja puretaan ja lastataan. Ihmisiä nousee laivaan ja toiset jäävät pois laivasta. Siellä tavataan ja erotaan rakastetusta, ystävästä, perheestä. Satama voi olla myös suojaisa turvapaikka myrskyn riehuessa.

Sataman valot ovat lohdulliset, ne kertovat turvallisuudesta. ”...kauheet rantatyrskyt ja mustaa kallioo, semmosii talon kokosii kallion kimpaleita. Ja sieltä maista loisti valo, satamasta, ja kallio heijasti sen. Se oli aika kammottavaa.”¹³ Turvallisen sataman valot heijastuivat vaarallisesta kivikosta, johon oli yhtäläinen mahdollisuus haaksirikkoutua kuin päästä turvallisesti satamaan.

¹² Pastori 2001, 18

¹³ Pastori 2009

Satama on portti maihin pääsyyn. Merimiehet saavat merillä maakuumeen sataman lähestyessä. Silloin suunnitellaan mitä maissa tehdään ja laitetaan vaatteita kuntoon. Maihin pääsy on monelle merimiehelle matkan kohokohta. Se on tilaisuus ottaa menetettyä maelämää takaisin. Maakuume vaivasi myös Pastoria, Tinttoa ja Marttia, jotka karkasivat laivasta keskellä yötä päästäkseen maihin niin kuin alunperin pitikin. Menetetty maelämä korvattiin usein rankalla juomisella ja ilotaloissa käymisellä.

Satamat ovat olleet hyvin dekadentteja paikkoja. Pimeät satamien kadut olivat boheemeja ja sovinnaisesta moraalista vapaita alueita. Merimiehet ovat itse rakentaneet omat moraalikäsitteensä. Satamissa saattoi kohdata prostituoituja, salakuljettajia, uhkapelureita, kaikkea mikä on päivänvalossa kiellettyä.

Kansalaiset, jotka välttelivät satama-alueita niiden paheellisen maineen vuoksi, ovat varmasti huokaisseet helpotuksesta kun kontit täyttivät satama-alueet ja merimiesten juhlat loppuivat.

4.4 Merimies

Merimies on erimies. Hän ei milloinkaan kehu asioillaan, mutta on hyvin ylpeä ammatistaan ja reilu. Merimies Kalle Aaltonen laulaa: ”...tippaakaan en kehu, mutta sellainen jehu...”

Romantiikka tuotti idean, jonka mukaan mies on omimmillaan yhtä luonnon kanssa, lännensankaruus edustaa samankaltaista luontoyhteyttä. Miehen ulkokuori rehoittaa kesyttömän, haisevan maan lailla. Todellisuudessa ulkokuori on vain valepuku. Luontoon sulautuminen ei ole päämäärä, vaan sen hallitseminen. Lännensankarin maa on helposti kesytettävissä ja muokattavissa, mutta merimiehen on hankalampi saada maskuliinista kunniaa. Myrskyvä meri voi hetkessä tuhota kaikki voimannäytöt ja rationaalisuuden, kokonaisen merimiehen.¹⁴

¹⁴ Uola 2004, 395

Merimiehet ovat ymmärtäneet toveruuden merkityksen, toisin kuin yksinäiset lännensankarit. Pienessä yhteisössä on tarve olla hyväksyty. Hyväksyntä ja asema määrittyvät työn kautta. Laivalla ei välitetä mitä ihminen on edustanut maissa ollessaan. Jaottelua on eri työtehtävien mukaan ja oma työtehtävä on aina paras. Suurin vastakainasettelu on merimiesten ja maakrapujen välillä. Toveruus on laivalla myös hengissä säilymisen ehto.

Merimiehet kutsuvat toisiaan usein työtehtävän tai kotipaikkakunnan mukaan. Stuju, Kipinä, Sähkö ja Kokkola voivat siis olla laivalla käytettyjä kutsumanimiä. Miehistön vaihtumisen vuoksi tämä on erittäin käytännöllinen tapa. Kaikki tietävät varmasti kenestä on kyse.

Merimiehiä on pidetty roskasakkina ja kutsuttu vaikka miksi. Roskasakin leima tuli varmastikin pitkien kurinalaisten merireissujen jälkeisestä holtittomasta juhlimisesta. Mielestäni kiinnostavin määritelmä merimiehestä on boheemi, kiertävä taiteilija. Merimiehillä on tai on ollut oma kulttuurinsa käyttäytymisen, moraalien, pukeutumisen ja tatuointien suhteen. Heillä on myös samaa henkistä pakkoa ja ehdottomuutta oman ammattinsa suhteen kuin taiteilijoilla.

Koska maista käsin ei merimiehiä pystytä kontrolloimaan on heillä omat moraalisiin tönensä niin sukupuolielämän kun salakuljetuksenkin suhteen. 1970-luvulle saakka merimiehet olivat täysin vapaita yhteiskunnan arkisista toiminnoista. Sanotaan, että merimies on vapaa eli naimaton kun päiväntasaaja on ylitetty. Tupakan ja viinan salakuljetuksen ajatellaan kuuluvan merimiehen perusoikeuksiin, ammatin mukanaan tuo-

miin etuihin. Yleiset lait eivät vaikuta omatekoisella maailmankatsomuksella varustettuun merimieheen. Jonkun mielestä tämä voi olla hyvin ristiriitaista, mutta rehellisyys on merimiehen tärkein ominaisuus. Hyttien ovia ei koskaan lukita.

Uskonnosta ja politiikasta ei laivalla puhuta. Niiden käsittely saattaisi herättää keskustelun osapuolissa kuumiakin tunteita ja jakaa miehistöä eri leireihin. 60-luvulla, politiikan kultakautena, politiikasta puhuminen oli laivojen järjestyssäännöissä kielletty. Laivoilla on töissä useita eri kansalaisuuksia ja siten myös monien eri uskontojen edustajia, joten uskonnoista puhuminenkaan ei ole suotavaa. Toisaalta, merimiehet kokevat itsensä niin maailmankansalaisiksi ja laivan kodikseen, etteivät kotimaan politiikat ja uskonnot juuri kiinnosta.

Merimatkoilla tehtiin paljon käsitöitä, jopa epämaskuliinisia: purjekankaisia kenkiä, mattoja, täytettiin lentokaloja ja mitä kukakin keksi. Nykyisin viihde-elektroniikka korvaa puhdetyöt ja niiden yhteisöllisyyden. Jotkut, enimmäkseen päällystön jäsenet, saattoivat kirjoittaa päiväkirjaa tai runoja, mutta matalalla profiililla. Runoilu on laivapiireissä puistattavan feminiinistä toimintaa. Maailman kiertämisestä huolimatta joitakin laivalla toisiinsa liimautuneita maskuliinisia yksilöitä hiertää ne muut: naiset, eri väriset ihmiset ja homot.

Merimies on narsisti: hän on mieluusti ihailun kohteena niin satamissa kuin kotikulmilla maissakin. Merimies tuo eksoottisen tuulahduksen laajasta maailmasta ja saakin positiivista huomiota osakseen etenkin esituristina toimiessaan. Hän on nähnyt ja kokenut sellaista, minkä ”toiset” kokevat vain hänen tulkitsemana. Merimiehen huomion tavoittelussa ilmenee jälleen mytologinen idea tavanomaisuuden ylittävistä kyyvistä: merimatkat tuottavat salaperäistä voimaa, jolla täyttyneenä palataan lähtömiljööseen ”toisten” luokse. Kuvitelmaa komeasta kotiin paluusta vaalitaan ja odotetaan, että ihmiset olisivat todella kiinnostuneita¹⁵ Erityisesti naisten tulee tunnistaa ihannemies, joka rakentuu merimatkoilla ja on erilainen ja jotakin enemmän kuin muut miehet.¹⁶

¹⁵ Uola 2004, 255

¹⁶ Uola 2004, 208

Ulkomailla merimiehet hakkauttivat tatuerauksia muistoiksi, huomion herättämiseksi ja yhteisöllisyyden nimissä. Tatuointi vahvisti merimiehisyyttä. Taisto kertoi, että kotona pidettiin hihat alhaalla, mutta kylillä tatuointeja esiteltiin. Esittelyn yhteydessä liioiteltiin tatuoinnin tuottamaa kipua ja veren valumista miehisyyden korostamiseksi. Suosituin tatuointi merimiesten keskuudessa on Sailor`s grave, muisto hukkuneille merimiehille – pelastusrenkaan sisällä on uppoava laiva, jonka yllä kaartelee kolme lintua. Linnut saattavat olla albatrosseja. Vanhan uskomuksen mukaan merellä hukkuneen merimiehen sielu siirtyy albatrossiin. Merimiehet erottautuivat värillisillä tatuoinneilla linnakundeista, joilla oli vain mustalla värillä omatekoisesti hakattuja kuvia.

Merimiehet olivat vielä 60-luvulla muodin edelläkävijöitä. He toivat ensimmäisinä ulkomaiden erikoisuudet Suomeen. Amerikan alakulttuurien suosimat lättähatut ja Lee Dungarees nimiset farkut eli dongarit ovat lienee kuuluisimpia merimiesten Suomeen tuomia vaatteita. Omaperäisellä pukeutumisella, samoin kuin tatuoinneilla, pyrittiin erottautumaan maakravuista. Muotivaatteilla hurmattiin myös vastakkaisen sukupuolen edustajat

4.5 Kuolema merellä

Kuolema merellä on komea ja romanttinen, sankarillinen tapahtuma kuten monet muutkin asiat merenkulkijoiden elämässä.

Aloitteen kuolemaan tekee yleensä myrskyävä meri. Merionnettomuudet tapahtuvat merimaalausten myrskyissä, synkkinä öinä, jolloin pilvimuodostelmat peittävät kuun ja tuulen pärskimä vesi sumentaa maalauksen uppoavan laivan. Aamunkoitteessa meri

lainehtii jälleen tyytyväisenä kun mitään ei olisi tapahtunut. Se riitaisa, vanha ja ovela herrasmies.

Myrsky tekee merenkäynnistä mystistä ja epärationaalista, mikä on ollut hyvä lähtökohta monille uskomuksille. Myrsky on pelottavuudessaan viettelevä ja henkisesti puhdistava. Monen merimiehen saavuttamattomana tavoitteena on tulla yhtä karais-tuneeksi ja kovaksi kuin heitä ympäröivä luonto, jotta he kestäisivät ruumiilliset kärke-simykset.¹⁷

Merimies joutuu taistelemaan myrskyssä oman henkensä, kotinsa ja työpaikkansa puolesta. Kuolemanpelko pitää voittaa.¹⁸ Osaksi tämän takia merimiehet pitävät itseään niin kovina luina. Merillä seilattaessa panoksena on elämä. Satamaan saapuessaan jokainen merimies on voittaja. Sitä voittoa on syytä juhlia monta päivää ja erittäin huolellisesti.

4.6 Nainen ja merenkulku

Kerron naisten asemasta merenkulun lähihistoriassa, enkä niinkään heidän työskente-lystään merillä.

Vuoden 1928 merilaki kielsi naisten työssäkäynnin valtamerialuksissa. Naisten ajatel-tiin levittävän sukupuolitauteja. Kielto kumottiin 1955. Vuoteen 1979 asti naisten merille lähdön ikäraja oli korkeampi kuin miesten.¹⁹

Naiset olivat pahanilman lintuja, jotka edustivat järjestystä ja yhteiskuntaa. Huonoa onnea laivaan toivat myös pappi ja asianajaja. Naisten katsottiin aiheuttavan riitaisuut-ta laivassa. Kuitenkin naiset olivat kokoajan puheenaiheina ja haaveiden kohteina. Useimmalla merimiehellä on oma naiskontaktinsa, joko kotona odottavaan vaimoon, äitiin tai satamassa odottavaan laivatyttöön, ehkä useampiin heistä.

¹⁷ Uola 2004, 395

¹⁸ Uola 2004, 393

¹⁹ Kotkan merimuseo 2008

Maskuliinisessa yhteisössä omaa miehisyyttä ja heteroseksuaalisuutta korostetaan kulluttamalla naisten kuvia. Niiden ajatellaan kertovan miesten menestyksestä naisten parissa. Satamissa saattoi tatuoida naisfiguurin käsivarteen tai ostaa pin-up piirroksen hytin senälle.

Merimiehiä on joskus pidetty moraalittomana pohjasakkana, samoin seksiä tarjoavia laivatyttöjä. Haastattelemani merimies Pastorin mukaan merimiehet ja laivatyöt ovat olleet ystäviä keskenään. Laivatyöt ovat jopa toimineet merimiesten pankkiireina. Lomalle saapunut merimies on saattanut antaa kaikki rahansa laivatyölle, joka on säännöstellyt rahan kulutusta.

Laivatyöt olivat reiluja kodittomia kohtaan. Kun laiva eli asunto ja työpaikka lipui satamaan oli mahdollisuus saada rahaa ja ruokaa. Rahattomuuden ja kodittomuuden tuntevat laivatyöt autoivat silloin myös nälkää näkeviä kollegojaan, autotyttöjä ja kierteleviä kassialmoja. Sataman pillupoliisi saattoi pidättää laivatyön irtolaisuudesta.

Kotkan Ruusu on laivatyöistä kenties kuuluisin. Hän oli näyttävä, traaginen ja vahva nainen. Nykyisin populaari sankari, jota Kotkan kaupunki käyttää mainoksissaan. Merimiesten keskuudessa on elänyt uskomus, että entisestä laivatyöstä saa merimies hyvän vaimon.

Merimiehet asettivat vaimoilleen erilaiset sukupuolista käyttäytymistä koskevat säännöt kuin itselleen. Vaimon oli odotettava kiltisti miestään kotona ja mies sai, pitkä merimatka tekosyynään, käydä vapaasti naisissa. Kankaan kaunis Katriina kertoi: ”Komealla Kipinällä oli perhe mukana Karibialla, Santa Martassa. Hän meni perheineen kävelemään rantakadulle, jonka varrella sijaitsivat laivatyttöjen suosimat merimiesravintolat. Niistä ravintoloista tytöt olivat sitten huudelleet ja heilutelleet. Kipinän rouva kertoi tämän minulle ja sanoi, että kyllä häntä nauratti ja ukko oli vaikeena.”

Laivatyössä miehisen naisen on helpompi saada miesten hyväksyntä ja ammatillinen tasavertaisuus. Tarkoitin tällä työtehtäviä, jotka ovat perinteisesti kuuluneet miehille, kuten kansityöt, koneen ja päällystön työt. Niitä pidetään raskaina ja naisille sopimattomina, maskuliinisina töinä.

Haastatteluissa selvisi, että mikäli rahtilaivalla työskentelevä nainen halusi välttyä hyttin oven yöllisiltä koputuksilta oli paras hankkia suojapoikaystävä. Suojapoikaystävä piti muut miehet loitolla, sillä merimiehen omaan ei toinen merimies koske.

4.7 Laiva

Laiva on joillekin symbolisesti nainen. Siitä pidetään hyvää huolta kuin morsiaimesta tai se saattaa vaimon tavoin rajoittaa vapautta ja olla vaativa. Laivoilla on usein naisten nimet ja niiden lisäksi saatetaan käyttää laivan kuntoa kuvaavia sanoja, kuten ”vanha-rouva”, ”vanha-huora”, ”vanha eukko” ”kaunotar”.²⁰ Ehkäpä nämä sanat kuvaavatkin niiden käyttäjän merikuntoa, joka heijastuu laivasuhteesta.

Laiva on kuin pieni kaupunki. Siellä vallitsee tiukka hierarkkinen järjestelmä. Jokaisella on oma rajattu tehtävänsä ja toimintaa johtaa laivan kapteeni. Ihmisten liikkumatila on hyvin pieni. Omia asioitaan ja suuttumuksen aiheuttajia ei ole syytä paljastaa pienessä työyhteisössä. Laiva voi olla vankila ja toisille koti ilman pysyvää sijaintia.

Mainitsen nyt myös sen, että työnteko valtamerilaivoilla ja lyhyitä matkoja tekevilla risteilyaluksilla ovat kaksi eri asiaa. Lyhyen matkan risteilijällä työskentely on kuin maissa olisi. Työjaksot ovat lyhyitä, noin viikon mittaisia ja maihin voi päästä lähes päivittäin. Haastattelemani, valtamerillä seilanneet merimiehet, kutsuivat risteilijöillä työskenteleviä pesuvesiseiloreiksi.

5 MERIMIESROMANTTISEN AJATTELUN PURKU: NELJÄS YRITYS

Ryhdyin matkustajalaivan plokkariksi. Tehtävä suoritettu.

LÄHTEET

Armstrong, Karen 2005. Myyttien lyhyt historia. Keuruu: Otavan kirjapaino oy.

Jokinen, Arto 2003. Yhdestä puusta—Maskuliinisuuksien rakentuminen populaari kulttuureissa. Tampere: Tampere University Press.

Krohn, Eino 1958. Mitä on romantiikka. Helsinki: Otavan kirjapaino.

Muller, S., Nikolov, R., Nurminen, N., Tamm, P., Tervo, T., 2003. Meritaiteen mestareita. Helsinki: Art-Print Oy.

Pettersson, Jari 1996. Shamaaneja, sankareita ja arkkityyppejä. Norja: Aktietryckeriet.

Pokkinen, Jaakko (Pastori). 2001. Merimies ja vapaus. Merimies 4/2001

Tampereen taidemuseo 1991. Kaipuu maisemaan. Tampere: Tamprint Algraphics Oy.

Uola, Kirsi 2004. Vastakohtien meren ristiriitainen sankari. Helsinki: Hakapaino oy.

INTERNET – LÄHTEET

Livejournal/Elementaristi. 2006. Elementit. [viitattu 02.04.2009]. Saatavissa:

<http://elementaristi.livejournal.com/2020.html>

Opetushallitus. [viitattu 27.04.2009]. Saatavissa:

http://www.edu.fi/projektit/tammi/vesi/kulttuuri_teksti_usko.htm

²⁰ Uola 2004, 376

SUULLISET LÄHTEET

Tolonen, T. 2006. Taiteen filosofia. Luentosarja Lahden Muotoiluinstituutissa.

